

KROZ MUZEJ GRADA ZAGREBA

Gotovo da u Zagrebu nema stanovnika koji nije pridonio barem neki malen udio njegovu uređenju i poljepšavanju. O tom dovoljno govore i one stotine tisuća dobrovoljnih radnih sati uloženi od oslobođenja do danas u izgradnju novih tvornica, stambenih objekata, cesta, parkova, igrališta itd.

Međutim, da bi mogli bolje ocijeniti današnjicu, i da bi se naša ljubav prema glavnom gradu naše Republike još više prođubila, potrebno je upoznati se i s njegovom dugom i veoma bogatom prošlošću. A o toj prošlosti naći ćemo mnogo vrijednih, zanimljivih i značajnih podataka prođemo li pažljivo prostorijama Muzeja grada Zagreba u Opatičkoj ulici, u neposrednoj blizini jedne od najstarijih građevina Zagreba – Popovog tornja...

U prvom od niza ukusno i prema suvremenim zahtjevima nauke uređenih prostorija Muzeja, koje su gotovo hermetički odvojene debelim i čvrstim zidovima od buke i vreve donjega grada, nailazimo na prve slabašne tragove prolaznih prastanovnika šireg područja našega grada. To su malobrojni ostaci iz prethistorijskih nalazišta, iskopani u današnjem Dežmanovom prolazu, na Opatovini, u Horvatima, Černomercu i Borongaju. Prvo ljudsko naselje koje je poznato na tom području nalazilo se dvadesetak kilometara jugoistočno od Zagreba, ondje gdje se danas nalazi selo Ščitarjevo.

U rimsko doba prolazila je Ilicom i Petrinjskom ulicom, pa dalje preko Save stara rimska prometna arterija koja je vodila prema tadašnjem naselju Sisciji (Sisku). To potvrđuju i predmeti koji su svojedobno iskopani na uglu Ilice i Frankopanske ulice kao i na uglu Petrinjske ulice.

Prvi spomen o Zagrebu nailazimo u jednoj crkvenoj ispravi iz godine 1134. u kojoj se spominje da je već godine 1094. u Zagrebu osnovana biskupija. A osnovana je sa svrhom da bi se naš narod što jače vezao

uz mađarsku kraljevsku kuću.

Građansko naselje na brdu Gradec spominje se prvi puta u historiji tek godine 1201., a stotinu godina kasnije i Nova Ves i Podgradec (prostor današnjeg Trga Republike i početka Ilice). Između Kaptola i Gradeca protezala se oštra granica koja je prolazila današnjom Medvedgradskom i Tkalčičevom ulicom, a koja je bila poprište mnogih krvavih i ogorčenih sukoba kaptolskog klera i gradečkih građana. Osnov tih sukoba bio je u slobodoljubivim težnjama gradečkih građana i u despotskim željama vlastodržaca Kaptola, koji su uporno nastojali da zadobe vlast nad Gradecom, i da njegove male zemljišne posjede i sav trud njegovih stanovnika zanatlija, priključe onim desecima tisuća jutara najbogatije zemlje koje je posjedovao i kaptolski kler. Ove velike razlike u bogatstvu crkvenog dekora nekadašnje katedrale i skromne jednostavnosti majstorskih radova na crkvi Sv. Marka u Gradecu.

Prolazeći dalje prostorijama upoznajemo se i s mnogim pojedinostima društvenog uređenja iz života stanovnika Gradeca. Tako ćemo tu naći i »odredbe o trgovini, obrtu i sigurnosti na brdu Gradec« iz godine 1425., kao i brojne druge spomenike: cehovske zapise, račune, škrinje, zastave, zatim slike sakralne tematike, proizvode umjetnog obrta itd. Ali također i koplja, topove i ostalo oruđe, a posebice – bičeve, klupu za mučenje, verige i sramotnu masku. Jer – sve do druge polovice XVIII vijeka spaljivali su na početku Tuškanca na tzv. »Zvjezdišću« one koje su crkveni »sveznadari« označili kao »vještice«.

Prema popisu stanovništva od godine 1368. Zagreb je tada brojio 281 kuću sa 2810 stanovnika. Godine 1742. popeo se broj stanovnika na 5600 ljudi, a 40 godina iza toga na 7000 stanovnika.

Već krajem XVII. vijeka Zagreb postaje važnim centrom hrvatske knjige i književnosti. Osnovana je prva tiskara, štampaju se mnoga djela među kojima i djela Pavla Vitezovića; to doba bilježi i visokoškolska nastava u Hrvatskoj svoj početak. Da bi se nekako prigušile slobodarske težnje naroda i sputalo obnovljenim verigama, u tom vijeku šalju Rim i Beč ovamo svoje najvještije predstavnike »ecclesiae militans« – jezuite, i oni služeći se tadašnjim propagandnim crkvenim sredstvima protureformističke politike, grade vrlo bogato dekoriranu crkvu Sv. Katarine. Međutim, i ovo je samo jedan od brojnih detalja koji ocrtavaju dugotrajnu borbu građana za razbijanjem mračnih feudalnih okova despotskog plemstva i klera, i uporna nastojanja posljednjih da zadrže i očuvaju svoje privilegije putem ekonomskog tlačenja i kočenja svakog kulturnog i prosvjetnog napretka.

Poput mračnog spomena gledaju danas na posjetioca sa hladnih stijena dvorana likovi celjskih grofova, medvedgradskih silnika, biskupa grofa Draškovića i ostalih crkvenih i feudalnih tlačitelja, i to u neposrednoj blizini insignia njihove vlasti – kožnog biča, klupe za mučenje, kopalja i topova...

Slika ili bar crteža onih majstora koji su stvarali sve te brojne predmete i umjetnine – nema. O njima historija u mnogo slučajeva nije zabilježila čak ni ime. Ali njihovi radovi govore dovoljno izrazito o njihovoj invencioznosti, o stvaralačkom daru, sposobnosti i vitalnosti. Iz redova tih bezimnih majstora Gradeca, Podgradeca, Vlaške i Šošarske Vesi kao i širokih ravni duž Save, potekli su mnogi današnji graditelji velikog savremenog Zagreba. I za svakog našeg građanina bit će korisno i zanimljivo da se putem ove savremeno i stručno uređene nove kulturne ustanove Zagreba upozna sa značajnim i vrlo poučnim pojedinostima koji su protekli od vremena gradnje Dverca, Kamenitih vratiju i Popova tornja.